

М.М. Мамчин, Д.С. Боляновська, Є.І. Бурак
Національний університет “Львівська політехніка”

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РИНКУ СИЧУЖНИХ СИРІВ В УКРАЇНІ

© Мамчин М.М., Боляновська Д.С., Бурак Є.І., 2008

Описано і проаналізовано сучасний стан ринку сичужних сирів в Україні. Визначено основні тенденції на світовому ринку сировиробництва. Зроблено прогноз щодо основних тенденцій, які спостерігатимуться на цьому ринку в майбутньому. Окреслено місце і перспективи розвитку виробництва сирів в Україні.

Described and analysed the modern condition place of solid fast fat cheese in Ukraine. Certainly basic tendencies in the world market of production of cheeses. A prognosis is done in relation to basic tendencies which will be observed at this market in the future. Outlined place and prospects of development of production of cheeses in Ukraine.

Постановка проблеми. Для ефективного функціонування на ринку підприємства повинні володіти достовірною й адекватною інформацією про стан і динаміку попиту та пропозиції на конкурентному товарному ринку.

Системний підхід до вивчення ринку сичужних сирів в Україні з метою виявлення найбільш актуальних і характерних чинників, які впливають на зміни його у бажаному напрямку дасть можливість запропонувати відповідні рекомендації, які сприятимуть одержанню певного позитивного ефекту.

Формування цілей статті. Метою статті є виконання моніторингу ринку сичужних сирів в Україні і визначення основних тенденцій, які на найближчі роки домінуватимуть на ньому.

У зв'язку з цим виконували комплекс спостережень реалізації, імпорту і експорту сичужних сирів в Україні і світі.

Виклад основного матеріалу. Сир – це молочний продукт масового споживання, для якого характерна висока біологічна і харчова цінність. Завдяки хімічному складу і специфічній технології виготовлення його зараховують до дієтичних продуктів. Сир є джерелом незамінних амінокислот (триптофану, лізину, метіоніну), у ньому міститься до 22% білків, тобто більше ніж у м'ясі, до 30–50 % і більше жиру, від 400 до 700 мг% мінеральних солей кальцію та фосфору і всі вітаміни молока [1].

Історики вважають, що сир такий же давній, як і хліб. Стародавні легенди і народні перекази, очевидно, лягли в основу виданого на початку XVII століття в Парижі трактату «Прекрасні, приголомшливі хвалебні вислови про сир, героїчно відстояні Бартоломео Болла». Автор доводив, що сир дарує людям не лише силу, спритність, темперамент, але і лікує від багатьох хвороб.

У Франції сир вважають невід'ємною частиною історії і культури. В Швейцарії існує звичай, за яким у день народження дитини виготовляють великий сир, на якому пишуть дату й ім'я новонародженого.

За даними Міжнародної молочної федерації світове виробництво сичужних сирів збільшується кожного року (табл. 1). При цьому на ринку основним джерелом формування товарної пропозиції є виробництво товарів, споживання, імпорт, експорт.

Таблиця 1

Світове виробництво сичужних сирів (тис. т.) [3]

Країни	Роки			
	2002	2005	2006	2007
Усього:	12540	13546	13862	14113
<i>Північна Америка</i>	4216	4465	4588	4721
з них:				
Канада	329	305	307	308
Мексика	140	134	136	138
<i>Південна Америка</i>	900	840	880	920
з них:				
Аргентина	440	370	400	425
Бразилія	460	470	480	495
<i>ЄС</i>	5865	6430	6515	6580
<i>Східна Європа</i>				
з них:				
Румунія	90	26	28	29
<i>Країни СРСР</i>	365	574	625	650
з них:				
Росія	260	350	355	360
Україна	105	224	217	250
<i>Північна Африка</i>				
з них:				
Єгипет	395	455	460	462
<i>Азія</i>	54	59	60	61
з них:				
Японія	34	35	37	38
Республіка Корея	20	24	23	23
<i>Океанія</i>	655	697	676	690
з них:				
Австралія	374	389	376	395
Нова Зеландія	281	308	300	295

В Росію сир потрапив за правління Петра I-го з Нідерландів у кінці XVIII століття.

В Україні виробництво сиру освоєно в XX столітті. Тепер виробництво сирів у країні здійснюється більш ніж 150 підприємствами, 2/3 із них виробляють тверді сичужні сири, решта – м'які та перероблені (плавлені). Усього на виробництво сиру в Україні використовується близько 6,0% молока від його загальної кількості.

У спадок від СРСР українським сировиробникам залишилася доволі зношена виробнича база, проте достатньо відпрацьована система збуту, яка не відразу була ефективно використана і яку прийшлося відновлювати.

Під час розпаду СРСР, кадрових перестановок та інших недоліків, більша частина трудових зв'язків була зруйнована. Все це позначилось на виробництві молока в Україні (табл. 2). Останнім часом зв'язки почали налагоджуватись, а виробництво відновлюватись, і моніторинг ринку сирів в Україні почав набувати нового характеру.

Таблиця 2

Виробництво молока в Україні за регіонами (тис. т.) [2]

Назва регіонів	Роки									
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Україна	24508	17274	12658	13444	14142	13661	13710	13714	13287	
зокрема:										
АРК	890	518	403	424	434	409	375	347	337	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
області:									
Вінницька	1277	938	655	719	778	778	772	849	852
Волинська	848	564	458	510	512	503	522	551	546
Дніпропетровська	1263	922	522	528	558	508	493	494	474
Донецька	1193	709	473	513	538	535	500	514	476
Житомирська	1124	862	656	665	694	692	710	732	728
Закарпатська	375	352	360	373	389	393	438	396	395
Запорізька	992	583	353	355	383	363	376	384	376
Івано-Франківська	571	544	523	547	559	566	571	576	570
Київська	1592	1010	679	720	764	695	710	693	613
Кіровоградська	871	546	385	385	397	398	392	395	390
Луганська	887	506	318	352	377	384	398	409	371
Львівська	1084	961	1032	1051	1061	1000	959	930	892
Миколаївська	743	527	347	387	432	425	445	432	413
Одеська	987	637	532	575	676	702	719	606	536
Полтавська	1316	951	589	679	695	654	672	754	800
Рівненська	766	576	436	454	484	472	510	502	499
Сумська	1025	719	480	512	512	498	502	498	487
Тернопільська	808	655	506	523	524	490	480	485	470
Харківська	1271	812	540	586	658	625	561	567	531
Херсонська	799	515	320	336	380	349	344	357	354
Хмельницька	1087	906	657	729	767	731	759	722	689
Черкаська	1010	727	499	538	560	506	504	519	516
Чернівецька	474	365	333	348	361	364	366	368	361
Чернігівська	1255	869	601	635	649	621	622	634	611

Основними регіонами в Україні, які забезпечують ринок сирами, є Полтавська, Житомирська, Сумська, Запорізька області (рис. 2). Протягом останніх років (2003–2007 рр.) виробництво сирів жирних зазнавало певних змін: до 2005 року, як загалом, так і по окремих регіонах воно зростало (рис. 2). Проте в 2007 році цей процес зазнав значних змін, особливо в таких областях, як Черкаська, Сумська, Запорізька, Житомирська, Кіровоградська. У названих областях виробництво сирів в 2007 році порівняно з 2006 роком зменшилося: у Кіровоградській – на 28,2%, Житомирській – на 14,1%, Запорізькій – на 13%, Сумській – на 12,5%.

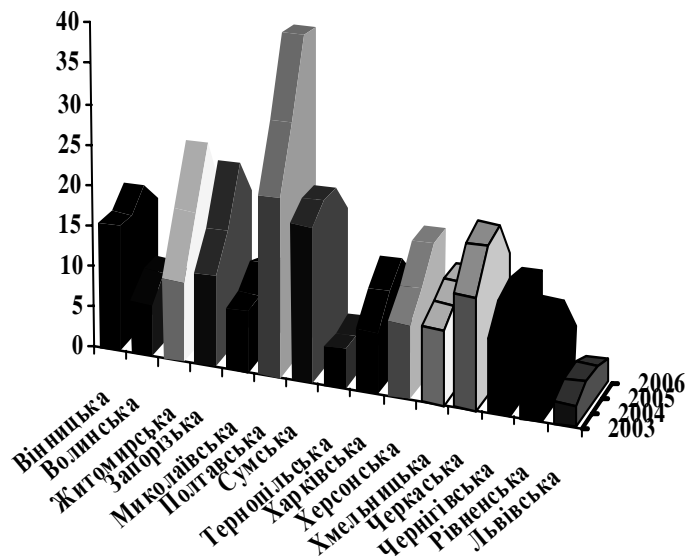


Рис. 2. Виробництво сирів жирних в Україні за основними регіонами у 2003–2006 рр (тис. т) [4]

Номенклатуру ринку сирів характеризують зміни структури їх асортименту. Статистичні дані свідчать про те, що в період 2003–2005 рр. покращився асортимент сирів за рахунок зростання частки як натурального, так і перероблених сирів. Частка сичужних сирів в загальному обсязі виробництва молока становила в 2006 році 1,6% в Україні (табл. 2, 3). Найвищий розмір цього

показника виявився в Полтавській області (4,5%), Сумській області (3,3%), Херсонській області (2,8%), Запорізькій області (2,4%), Житомирській області (2,3%). Проте в 2006 році частка виробництва твердих сичужних сирів значно зменшилася (з 274,0 тис. т. до 217,0 тис. т. або на 12,22%), а ситуація переробних сирів залишилася без змін (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництва сирів в Україні за 2003–2006 рр. (тис. т.) [4]

Вид сиру	Роки			
	2003	2004	2005	2006
Сирі жирні	173,0	224,0	274,0	217,0
зокрема:				
сичужні	142,0	181,0	224,0	167,0
з них:				
тверді	134,0	174,0	216,0	161,0
м'які	2,2	1,8	1,8	1,8
розсільні	4,0	3,4	4,0	3,4
плавлені	31,3	42,7	50,2	50,1

Особливо не забезпечений ринок сирів продукцією власного виробництва Автономної Республіки Крим, Донецької, Луганської та Закарпатської областей, у яких виробляється з розрахунку на одну особу від 3 до 30 разів менше сирів, ніж в середньому по Україні [4].

Важливим показником ринку сирів є їх обсяг споживання. В Україні як і у світі споживання сичужних сирів постійно зростає (табл. 4).

Таблиця 4

Світове споживання сичужних сирів за 2003–2007 рр. (тис. т.) [3]

Країни	Роки			
	2002	2005	2006	2007
Усього:	12338	13271	13559	13793
Північна Америка	4453	4722	4835	4967
з них:				
Канада	334	319	326	327
Мексика	206	214	219	222
США	3913	4189	4290	4418
Південна Америка	886	806	826	850
з них:				
Аргентина	420	338	350	360
Бразилія	466	468	476	490
ЄС	5532	6021	6115	6180
Східна Європа				
з них:				
Румунія	90	25	26	28
Країни СРСР	469	661	722	734
з них:				
Росія	394	528	560	570
Україна	75	133	162	164
Північна Африка				
з них:				
Єгипет	402	459	464	465
Азія	288	319	318	316
з них:				
Японія	236	254	252	248
Республіка Корея	52	65	66	68
Океанія	228	258	253	253
з них:				
Австралія	205	230	225	225
Нова Зеландія	23	28	28	28

Найбільша частка у світовому виробництві сичужних сирів належить країнам ЄС – 46,6 %, Північній Америці – 33,5 %, а у споживанні країнам ЄС – 44,8%, Північній Америці – 36,0 % (рис. 1, 4).

У світі в середньому на одну особу на споживання припадає трохи більше 2 кг сичужних сирів. Найбільше споживають сирів у країнах ЄС – в середньому 18,3 кг на особу в рік. Серед країн ЄС найвищим рівнем споживання є Франція (25,7 кг), Греція (24,6 кг), Італія (22,3 кг). Серед інших

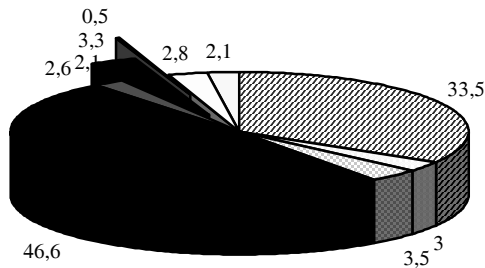
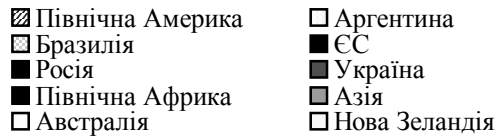


Рис. 1. Структура світового виробництва твердих сичужних сирів у 2007 році (%) [3]

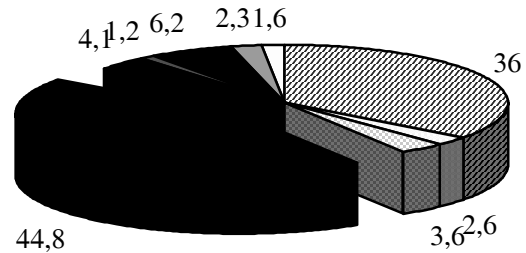
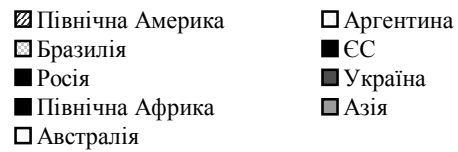


Рис. 4. Структура світового споживання твердих сичужних сирів у 2007 році (%) [3]

країн – Ісландія (20,6 кг), Швейцарія (17,8 кг), Ізраїль (15,9 кг), США (15,3 кг), Канада (13,8 кг) [3]. Рівень споживання сирів в Україні доволі низький – дещо більше 2 кг. Найбільший приріст споживання сирів за останні роки спостерігається в США і в країнах ЄС.

Зростання світового споживання, який очікується в найближчі роки, пов'язують насамперед із Центральною і Східною Європою. Відновлення економіки призводить до збільшення виробництва, а також експорту. І хоча рівень економіки в цих країнах відрізняється, тенденція наслідувати «західні звички» в харчуванні спричинить розширення в найближчі роки ринку сичужних сирів.

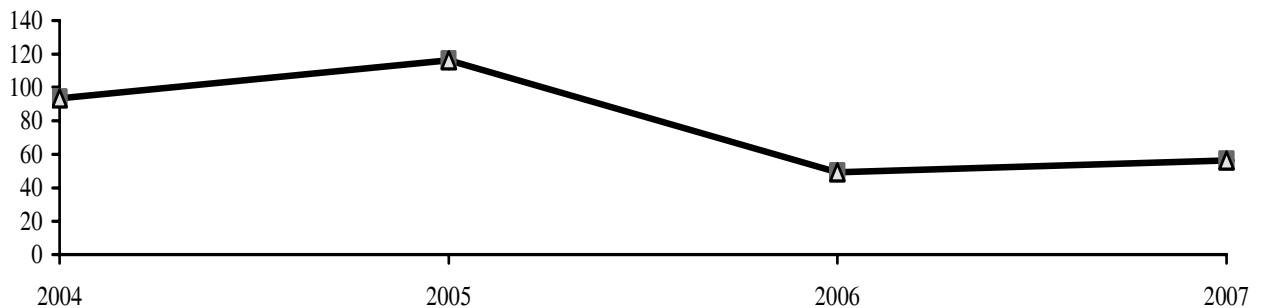


Рис. 3. Експорт українських сирів у 2004–2007 рр. (тис. т) [2]

Сир в Україні, хоча й вважається продуктом масового споживання, проте завдяки високій ціні він ще продовжує, особливо останнім часом, залишатись урбаністичним продуктом, оскільки основними споживачами його (90 %) є мешканці міст. При цьому більшість споживачів (близько 50 %) надають перевагу Російському сиру, ціна якого виросла з 24,5 грн. на початку 2007 року до 32,5 грн. в кінці 2007 року (рис. 3), а в травні місяці 2008 року – до 47,0 грн. Така ситуація пояснюється зменшенням виробництва молока (в 2007 р. його надоїли на 7,5 % менше, ніж у 2006 році), що зумовлено зменшенням молочного поголів'я худоби та зростанням попиту на

молоко переробників (у 2007 році виробники закупили молока на 7,8 % більше, ніж у 2006 році), а також на внутрішньому ринку певне значення відіграло російське ембарго на ввезення української молочної продукції.

Сири є важливим продуктом експорту. Найбільшими експортерами сирів на світовому ринку є країни Європейського Союзу. Частка України в експорті сирів є незначною, проте українські підприємства придбали сучасні технології, домоглися скорочення обсягів імпорту сирів із-за кордону за рахунок збільшення виробництва вітчизняних сирів.

Зважаючи на потужне виробництво сирів у Західній та Центральній Європі, і високу конкуренцію, Україна може розраховувати лише на експорт сирів на Схід. Потенційним імпортером українських сирів є Росія, яка входить в число десяти провідних імпортерів цього продукту у світі. За рахунок збільшення експортних поставок у Росію в 2007 р. виробництво сичужних сирів в Україні збільшилось на 15%. У нинішньому році зростання виробництва планується ще на 4–5%.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз ринку сирів показує, що є достатня їх пропозиція на світовому ринку та в Україні. Попит на сири та їх споживання щорічно збільшується. Так, у 2002–2005 рр. українські зарубіжні поставки цього продукту розширились в середньому на 45% в рік, а в 2006 році темп росту їх дещо знизився і становив 18%, а обсяг експорту – 130,0 тис.т. Основним імпортером українського сиру залишається Росія. Її поставки в Росію становлять 95% від всього експорту сирів з України, решту 5% цього продукту надходить в інші східноєвропейські держави.

Для забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняним виробникам сирів необхідно оптимізувати їх асортимент, досягти зниження собівартості, впроваджувати нові сучасні технології.

Внаслідок виконаного моніторингу сичужних сирів в Україні та вивчення реальної можливості зростання міжнародної торгівлі цим видом продукції можна рекомендувати надання ринковій економіці більш необхідної гнучкості, що особливо актуально в час розширення асортименту цієї групи товарів, поліпшення його якості.

Така організація робіт сприятиме зростанню виробництва, розширенню асортименту, регулюванню ціни (в бік зниження) та задоволення більш повного і швидкого ринкового попиту.

1. Азбука харчування. Раціональне харчування: А35 Довідник (за ред. Г.І. Столматової, І.О. Мартинюка. – Львів: Світ, 1991. – 200 с. 2. БИЗНЕС №9 от 24.03.08 г. Тенденции. 3. БИКИ №11-12 (8957-8958) 31.01.2006. Положение на мировом рынке молока и молочных продуктов. 4. БИКИ №65(9011) от 10 июня 2006 года с.10-11, №12 (8957-8958) от 31 января 2006 года с. 10. 5. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Консультант, 2007